

Pomalá pamäť a orálna história

Príručka pre školy a učiteľov

Žijeme v časoch hlbokých rozporov. Náš svet sa síce zrýchľuje a zmenšuje vďaka superrýchlym digitálnym sieťam, ale zároveň sa v ňom prehľbujú sociálno-ekonomické nerovnosti. Čelíme vírusovým pandémiám, rýchlemu vymieraniu druhov, zvýšenej automatizácii práce, rýchlym nápravám v oblasti duševného zdravia, politickým otrasom a posunom v oblasti starých istôt.

Projekt Pomalá pamäť (Slow Memory) sa zaoberá potrebou pochopiť, ako sa spoločnosti vyrovnávajú so svojou minulosťou, aby sa vyrovnali s environmentálnymi, ekonomickými a sociálnymi zmenami, ktoré prinášajú náhle udalosti a pomalé a postupné transformácie. Za kľúčový teoretický prístup k skúmaniu takýchto zmien bola označená orálna história.

Orálna história je zaznamenávanie spomienok ľudí, aby sme sa dozvedeli o ich minulosti. Väčšinu z nás neuvádzajú učebnice dejepisu a nenatočili o nás dokumentárne filmy, ale môžeme si pamätať udalosti aj aspekty každodenného života, ktoré možno považujeme za samozrejmé. Všetci sa môžeme zamyslieť nad tým, ako sa veci počas nášho života zmenili.

Aký je vzťah medzi orálnou históriou a zdĺhavosťou? Orálna história je vo svojej podstate zdĺhavá – nájdenie ľudí, nadviazanie vzťahov, uskutočnenie rozhovorov, prepisovanie a premýšľanie, čo s údajmi urobíte, si vyžaduje čas. Umožňuje vám to vzdialiť sa od „hlavných bodov“, dominantných príbehov a hlasov, ktoré sa zvyčajne zaznamenávajú. Orálna história poskytuje priestor na zachytenie rozprávania, ktoré nie je zhora nadol, ale zdola nahor – vrátane aspektov každodennosti a normálnosti. Reaguje na ciele pomalej pamäti – dáva hlas tým, ktorí hlas nemajú. Každý môže vyrozprávať svoj príbeh.

Čo chcete zistiť a kto vám to môže povedať?

Môžete sa pýtať na konkrétne udalosti v jeho alebo jej živote, na všeobecnejšie témy, ako sú zmeny v jeho alebo jej rodinnom živote, alebo ako deindustrializácia zmenila pracovný život v priebehu rokov. Možno sa budete chcieť zamyslieť nad klimatickými zmenami, takže sa môžete opýtať: *Zažili ste počas svojho života klimatické zmeny? Ako ste tieto zmeny vnímali?* alebo *Môžete opísať zimu z vášho detstva? Líši sa od zimy, ktorú zažívate dnes? Ak áno, ako?*

Kto vám môže povedať, čo chcete vedieť? Vypracujte zoznam. Zameriavate sa na konkrétnych ľudí alebo požadujete mix žien, mužov, pôvodu a veku?

Dajte si čas (je to pomalý proces) a premyslite si, odpovede koľkých ľudí by ste chceli zaznamenať. Na čo treba myslieť hneď na začiatku:

- Máte k dispozícii tichý priestor, ktorý je prístupný pre všetkých, aby ste mohli nahrávať? Kedy ste všetci na to k dispozícii?

- Ako vysvetlíte ľuďom, ktorých chcete nahrávať, čo chcete robiť? Budú vedieť, prečo ich chcete nahrávať a čo s nahrávkou urobíte?
- Zabezpečte, aby každý ochotne podpísal súhlas na konci nahrávania (pozri príklad na konci tejto príručky).

Všetky tieto informácie môžete uviesť na informačnom liste, ktorý môžete poslať ľuďom, keď ich budete kontaktovať (príklad nájdete na konci tejto príručky).

Orálna história umožňuje spomaliť váš prístup na získanie zabudnutých vyrozprávaných príbehov. Ako sa dá porovnať s inými spôsobmi skúmania minulosti, ktoré využívajú dokumenty, fotografie alebo artefakty? Aké sú podľa vás problémy pri používaní orálnej histórie?

Ako si pamätáme minulosť?

Povedzme, že chceme spoznať dlhšie trvajúce procesy, napríklad ako klimatické zmeny ovplyvnili ľudí za posledných 50 rokov, ako sa účinky diskriminácie prejavili v priebehu generácií, alebo ako sa technológie zmenili počas celého života. Vo všetkých týchto prípadoch budeme od ľudí žiadať, aby si spomenuli na veci spreď mnohých rokov a za dlhé časové obdobie – orálna história vám to umožňuje.

Väčšina z nás si zle pamätá dátumy (pokiaľ nie sú dôležité), ale všetci si niektoré veci pamätáme lepšie ako iné.

- Máme tendenciu spomínať si na veci, ktoré mali v danom čase vplyv alebo ktoré sa nám teraz spätne zdajú dôležité.
- Máme tendenciu pamätať si veci, ktoré boli nezvyčajné, výnimočné alebo ktoré na nás zapôsobili.
- Máme tendenciu pamätať si veci, o ktorých sme sa rozprávali v priebehu rokov.
- Môžeme si spomenúť aj na drobnosti, ktoré nám pomáhajú dotvoriť celkový obraz.

Niekedy môžeme pomôcť oživiť spomienky ľudí tým, že ich požiadame o fotografie, predmety, dokumenty alebo čokoľvek, čo im pomôže spomenúť si. Aj tie môžu pomôcť ľuďom uľahčiť rozprávanie životných príbehov.

Keď sa snažíte prechádzať spomienkami na minulosť, majte na pamäti kľúčové životné momenty, ako je detstvo, ukončenie školy, nástup do práce, založenie rodiny, kúpa domu, odchod detí z domu a odchod do dôchodku.

Ak vás zaujíma, ako sa zmenili myšlienky a názory ľudí v priebehu dlhého obdobia, môžete sa ich opýtať, čo si mysleli alebo cítili v tom čase a čo si o tom myslia teraz.

Príprava

Urobte si prieskum o témach, na ktoré sa chcete ľudí pýtať, aby ste dobre vedeli, o čom hovoria.

Premyslite si všeobecné témy, na ktoré by ste sa ich chceli počas rozhovoru pýtať, a niekoľko

konkrétnych otázok, ktoré by ste im chceli položiť.

Etika a právne aspekty

Hoci väčšina ľudí rada hovorí o minulosti, spomienky na určité osoby alebo udalosti ich môžu rozrušiť. Ak je vašou témou téma, ktorá sa týka nepríjemných spomienok, premyslite si, ako pripraviť študentov a respondentov na nahrávanie. Ujasnite si, že nikto nemusí hovoriť o ničom, o čom nechce, a premyslite si, čo je vhodné pre vekovú kategóriu študentov.

Hoci sa zákony a postupy týkajúce sa súhlasu vo svete líšia, mali by ste sa snažiť vopred každému respondentovi všetko vysvetliť (na to je užitočný informačný list) a požiadať ho o podpísanie súhlasu, ktorý vám dáva povolenie na uchovávanie a použitie nahrávky. Myšlienka „informovaného súhlasu“ spočíva v tom, že ľudia sú si plne vedomí toho, čo máte v úmysle urobiť s ich záznamom, ešte pred tým, ako vám dajú súhlas.

Napríklad na Slovensku musíte poznať zákon o ochrane údajov a všeobecné nariadenie o ochrane údajov (GDPR).

Pri verejnom používaní úryvkov z vašich nahrávok buďte opatrní a neprezrádzajte osobné informácie o respondentovi alebo iných osobách.

Sprievodca témami

Od začiatku myslite na spomalenie rozhovoru, na začiatok sa snažte o niečo podobné:

1. Uveďte svoje meno, dátum a názov projektu.
2. Požiadajte respondenta, aby povedal svoje meno a všetky informácie, ktoré by boli pre vás užitočné, ako napríklad rok narodenia, miesto narodenia atď.
3. Začnite predvídateľnou otázkou, napríklad o rodinnom zázemí, aby ste ľudí na rozhovor pripravili. Často pomôže, ak ľudia začnú od začiatku, formou príbehu, a potom pokračujú ďalej.

Potom uveďte témy, na ktoré sa chcete opýtať, a všetky konkrétne otázky a doplňujúce otázky, ktoré chcete určite položiť. Nemôžete uviesť všetky otázky, preto to použite ako pomôcku a buďte pripravení vymýšľať otázky počas nahrávania.

Na záver sa opýtajte, či by chcel respondent ešte niečo povedať.

Vytvorenie dobrej nahrávky

Snažte sa o takú nahrávku, aby ste jasne počuli všetko, čo váš respondent hovorí.

Sedia všetci pohodlne? Nesadajte si príliš blízko ani príliš ďaleko od respondenta. Vzdialenosť na šírku stola je zvyčajne v poriadku.

Umiestnili ste mikrofón čo najbližšie k respondentovi bez toho, aby mu to bolo nepríjemné?

Je v miestnosti nejaký hluk, ktorý sa dá regulovať? Napríklad zatvorte okno, aby ste znížili hluk z dopravy.

Vypnite všetky mobilné telefóny v miestnosti alebo ich nastavte na „režim V lietadle“. Dbajte

na čas – nikto nechce mať pocit náhlenia.

Kladenie otázok

Pripravte si niečo na písanie, aby ste si mohli robiť poznámky, ale nezabudnite sa sústrediť na respondenta, v prípade potreby si môžete nahrávku vypočuť znova. Ide o rozhovor, takže netrávte všetok čas robením si poznámok.

Snažte sa nehovoriť, kým nahrávaná osoba hovorí (ak máte otázku, napíšte si ju).

Najlepšie tipy – ak chcete dať najavo, že počúvate a zaujímate sa, sadnite si tvárou k respondentovi, používajte očný kontakt a kývajte hlavou. Prejavujte záujem!

Počúvajte, čo ľudia hovoria, a nečítajte len otázky zo zoznamu. Ak vám to pripadá zaujímavé, požiadajte o ďalšie informácie. Nechajte čas po tom, čo niekto dokončil vetu. Takéto prestávky sú často časom, kedy sa môžu objaviť zaujímavé informácie.

Otvorené otázky začínajú otázkami kto, čo, kde, kedy, prečo a ako? „Povedzte mi o...“, „opíšte to“, „vedzte mi niekoľko príkladov“, to všetko sú vynikajúce nadväzujúce otázky, ktoré tiež pomáhajú spomaliť proces a umožňujú získať podrobnejšie odpovede.

Kladte napríklad otvorené otázky, ktoré vyzývajú k opisom, komentárom, názorom. Používajte otvorené otázky na:

Skúmanie: môžete mi o tom povedať viac? Prečo to tak bolo?

Zhodnotenie: bolo to typické? Čo ste si o tom vtedy mysleli?

Vyvolanie emocionálnych reakcií: ako ste sa cítili? Čo si o tom myslíte teraz?

Na záver sa opýtajte, či by chcel respondent ešte niečo dodať.

Niečo na zamyslenie – ako zvyčajne dávame ľuďom najavo, že ich počúvame? Prečo to musí byť pri nahrávaní orálnej histórie inak?

Zariadenie

Nahrávajte najlepšie, ako viete, s vybavením, ktoré máte k dispozícii. Precvičte si nahrávanie so svojím zariadením, aby ste sa uistili, že viete, čo robíte.

Môžete používať svoj smartfón? Áno, ale... bude to fungovať lepšie, ak použijete aplikáciu na nahrávanie zvuku, napríklad Voice Record Pro. Uistite sa, že máte dostatok voľnej pamäte a že je batéria plne nabitá. Prepnite telefón do režimu V lietadle.

V ideálnom prípade použite špecializovaný zvukový záznamník od spoločností Zoom, Tascam, Olympus, Sony alebo iných. Snažte sa nahrávať súbory .wav s frekvenciou 44,1 kHz 16 bitov alebo vyššou, čo je zvyčajne predvolené nastavenie každého dobrého zvukového záznamníka. Dobré zhrnutie tejto problematiky nájdete na webovej lokalite Oral History Society (pozri záložku s radami na adrese <https://www.ohs.org.uk/>).

Po nahrávaní

Uistite sa, že máte podpísané všetky dokumenty. Potom napíšte zhrnutie rozhovoru. Aj

stručný základný prehľad toho, o čom sa hovorilo, je lepší ako nič.

02314/S, EM/141

Zbierka EMOHA

Respondent: anonymný

Narodený: 1926

Povolanie: architekt na dôchodku

Dátum rozhovoru: 13/11/2007

Pozícia v rámci záznamu	Zhrnutie časti rozhovoru
Stopa 1	Stručný prehľad nasledujúcich udalostí – rodina, armáda, pobyt v Palestíne, Škola architektúry, rok 1948. (telefón funguje)
Stopa 2	Vzdelávanie
2.15	Našiel si prácu v Bristole, v roku 1951 sa vrátil na oddelenie architektov na mestskom úrade Leicester
4.45	Záujem o budovy. Rodinná anamnéza.
11.55	Rodičom nevadilo, že zostal v škole, posunuli sa na spoločenskom rebríčku vyššie.

Obrázok 1: Príklad základného zhrnutia

Úprava zvuku

Nech už urobíte čokoľvek, pravdepodobne budete musieť svoje nahrávky upraviť. Audacity je obľúbený bezplatný editor zvuku, ale k dispozícii sú aj iné. V službe YouTube a na webovej lokalite Audacity nájdete množstvo návodov.

Aj keď by váš hlavný súbor mal byť v ideálnom prípade súbor .wav, je príliš veľký na všeobecné použitie, preto vytvorte súbory .mp3 pre web alebo na iné použitie. Klipy by mali byť prispôsobené vášmu publiku z hľadiska obsahu a dĺžky.

Kde budete mať všetko uložené?

Musíte sa uistiť, že svoje rozhovory môžete zabezpečeným spôsobom uložiť na miesto, ku ktorému máte prístup len vy. Ak nemáte cloudové úložisko alebo sieťové úložisko, ktoré by bolo zálohované, použite na uchovávanie kópií záznamov počítač, notebook alebo prenosný pevný disk. Čo najskôr po nahrávaní si stiahnite zvuk zo zvukového záznamníka. Vytvorte si aspoň jednu kópiu a pridajte kópie fotografií alebo naskenované kópie všetkých dokumentov. Môžete si pozrieť inštitucionálne usmernenia o bezpečnom ukladaní údajov, ktoré sú platné vo vašej krajine.

Využívanie orálnej histórie

Okrem zrejmých prínosov pre vzdelávanie môžete nahrávky z orálnej histórie využiť aj pri tvorbe rozhovorov, prednášok, podcastov, blogov, kníh, webových stránok, audioturistiky, rodinnej histórie, vzdelávania pre školy, výstav a interpretácií, spomienkových diel, divadla, rozhlasu, zvukových koláží, drámy, tanca, poézie, digitálneho rozprávania príbehov, tvorivého písania, fotografovania a umeleckých diel.

Ďalšie informácie a odkazy

Na webovej lokalite Oral History Society nájdete podrobné informácie o všetkých aspektoch vedenia orálnej histórie v školách a s mladými ľuďmi. Uvádza informácie o vybavení, nákladoch, právnych predpisoch, etike a odkazy na príklady plánov vyučovacích hodín, projektov a ilustračné zvukové nahrávky.

Odkaz na hlavnú stránku: <https://www.ohs.org.uk/for-schools-main-page/>

Odkaz na poradenstvo o etike a zákonoch: <https://www.ohs.org.uk/ethics-and-legalities-for-schools/>

Tipy na využitie orálnej histórie nájdete na YouTube na adrese:
https://youtu.be/fiyLiZb0Bm8?si=5HNBe9VBVgFuz_2d.

Tento pozvoľný zdroj vytvoril Archív orálnej histórie East Midlands na Univerzite v Leicesteri pre projekt Slow Memory(<https://www.slowmemory.eu/>) v spolupráci s profesorkou Natalie Braber z Nottingham Trent University.

Prelomový jazyk: jazyková prax v rámci baníckych komunit ako kultúrne dedičstvo

Ukážka: Informačný list

Hoci sa v súčasnosti zvýšil záujem o jazykovú variabilitu v East Midlands, v Spojenom kráľovstve sa nikdy neuskutočnil porovnávací výskum jazyka v baníckej komunite. Ťažba uhlia (a iné výrobné odvetvia) bola vždy dôležitá pre hospodárstvo krajiny a záznamy o ťažbe uhlia sú staré niekoľko storočí. Mnohé bane sa zatvorili v 80. rokoch 20. storočia a po ukončení hlbinej ťažby uhlia mnohé regióny v dôsledku toho hospodársky utrpejú.

Jazyk, ktorý baník používal v bani, bol zvyčajne obmedzený na baňu a používal tam slová, ktoré by doma nepoužil. Používanie iného jazyka v baniach zdôrazňovalo a posilňovalo bratstvo, ktoré existovalo medzi baníkmi. V rámci tohto projektu sa zoznámite so slovami, ktorými hovoria baníci v celom Spojenom kráľovstve, a preskúmate, ako sa môžu slová v jednotlivých regiónoch podobat' a líšiť. Priblíži slová, vtipy, príbehy a piesne, ktoré sa vytrácajú, a pomôže potvrdiť pozoruhodnú životaschopnosť regionálneho nárečia.

Aby sme dosiahli tento cieľ:

- Zostavíme zbierku nahrávok baníkov a bývalých baníkov s cieľom preskúmať používanie jazyka týmito osobami.
- Vytvoríme písomný záznam zvukových nahrávok, ktoré tvoria našu vzorku, so sprievodnými jazykovými poznámkami na účely výskumu nárečí a sociolingvistického výskumu.

Každý rozhovor, ktorý uskutočníme v rámci tohto projektu, **BUDE NAHRÁVANÝ** a bezpečne a zodpovedne uložený. Každého dobrovoľníka pred nahrávaním požiadame o podpísanie súhlasu, v ktorom uvedie, že súhlasí s tým, aby bol zvukový a/alebo písomný záznam jeho rozhovoru uchovávaný na univerzite na účely výskumu a aby boli príslušné časti reprodukované v publikáciách a/alebo prezentáciách a na webových lokalitách. Niektorí účastníci môžu byť tiež požiadaní, aby súhlasili s fotografovaním v rámci projektu. Dobrovoľníci budú mať po dokončení nahrávania možnosť vypočítať si svoje rozhovory a vzniesť prípadné požiadavky v rámci cenzúry. Každý dobrovoľník môže zo štúdie kedykoľvek odstúpiť bez udania dôvodu.

Plánuje sa, že táto práca vyústi do publikovania vedeckých článkov a prezentácie príspevkov na národných a medzinárodných konferenciách a môže byť súčasťou webových lokalít a iných sociálnych médií. Okrem toho sa záznamy rozhovorov uskutočnených v rámci tohto projektu môžu pridať do rozširujúcej sa zbierky zdrojov Britskej knižnice, kde budú prístupné pre výskumníkov aj ostatných.

Ak máte akékoľvek otázky, neváhajte sa na nás obrátiť:

Profesorka Natalie Braber – natalie.braber@ntu.ac.uk

Vzor formulára súhlasu s výskumom

Prelomový jazyk: jazyková prax v rámci baníckych komunít ako kultúrne dedičstvo

Beriem na vedomie, že tento projekt sa bude realizovať v súlade s etickým kódexom pre výskum Nottingham Trent University, ktorý je k dispozícii na: [uved'te webový odkaz].

Materiál získaný v rámci tejto štúdie bude zabezpečené uchovávaný v súlade so zákonom o ochrane údajov z roku 1998.

Prečítal(a) som si informačný list, ktorý som dostal(a), a porozumel(a) som Áno Nie
jeho obsahu.

Dostal(a) som možnosť položiť otázky týkajúce sa projektu a boli mi Áno Nie
uspokojivo zodpovedané.

Beriem na vedomie, že zo štúdie môžem kedykoľvek odstúpiť bez udania Áno Nie
dôvodu.

Súhlasím s tým, aby sa uvedené nahrávky použili na účely tohto výskumu. Áno Nie

Súhlasím s tým, že krátke pasáže uvedených nahrávok môžu byť prepísané Áno Nie
a použité na akademických konferenciách a v publikáciách alebo na
webových lokalitách.

Súhlasím s tým, že uvedené nahrávky môžu byť v rámci projektu Áno Nie
katalogizované a môžu sa objaviť v publikáciách alebo na internete.

Meno [TLAČENÝM PÍSMOM]

Podpis

Dátum